

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

התוועדות

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יום ב' דחג השבועות, ה'תשכ"ט

חלק ב – י"ל לש"פ במדבר וחג השבועות, ה'תשע"ה

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים וחמש לבריאה

שבעים שנה להסתלקות-הילולא של כ"ק הרלו"צ ז"ל

פתח דבר

לקראת ש"פ במדבר ערב חג השבועות, וחג השבועות הבעל"ט — הננו מוציאים לאור חלק שני מהתוועדות יום ב' דחג השבועות ה'תשכ"ט, הנחה בלתי מוגה (חלק ראשון י"ל לש"פ בהו"ב).

*

בתור הוספה — התחלת רשימה מ"פאריז, קייץ תש"ז, ולתועלת הלומדים, למען ירוץ בו הקורא, הנה, לאחר העתקת הרשימה בלשון אדמו"ר בעצמו בכת"ק, בא גם פיענוח ותיבות-קישור המשולבים בין דברי הרב, וכן ציוני מראי מקומות הבאים בשוה"ג, שנערכו ע"י המו"ל, בדרך אפשר ועל אחריותם בלבד, ובפרט שעמקו וכו' דברי רבינו, כנודע.

*

ויה"ר שנזכה תיכף ומיד ממש לקיום היעוד "הקיצו ורננו גו'", ומלכנו נשיאנו בראשם, וישמיענו נפלאות מתורתו, "תורה חדשה מאתי תצא".

ועד הנחות בלה"ק

ר"ח מתן תורה, ה'תשע"ה,
שבעים שנה להסתלקותה הילולא של כ"ק הרלו"צ ז"ל
ברוקלין, נ"י.

©

Published and Copyright 2015 by
LAHAK HANOCHOS INC.

788 Eastern Parkway Suite #408 Brooklyn, New York 11213

Tel. (718) 604-2610

info@lahak.org • <http://www.lahak.org>

The Kehot Logo is a trademark of Merkos L'inyonei Chinuch.

5775 • 2015

Printed in the United States of America

נדפס באדיבות דפוס
The PrintHouse
538 Johnson Ave. Brooklyn N.Y. 11237
(718) 628-6700

נסדר והוכן לדפוס
על ידי חיים שאול בן חנה
בדפוס „ועד הנחות בלה"ק"
(718) 604-2610

נדפס בסיוע ולזכות יצחק בן לאה וזוגתו רבקה ויקה בת רחל ומשפחתם שיחיו

יד. בהתוועדות יום ב' דחג השבועות תש"ד⁸⁷ (לפני כ"ה שנים), סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר מה שסיפר הצמח-צדק מאה שנה לפניו, בחג השבועות תר"ד:

בשנים הראשונות נהג הבעש"ט לסבב בישובים ועיירות ולקבץ אנשים נשים וטף ולומר בפניהם דברי התעוררות לפי ערכם כו', בנוגע לאמירת איש"ר וכיו"ב, ופעם אמר:

"אשרי תבחר ותקרב" (וסיום הכתוב: "ישכון חצריך נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך")⁸⁸, "אשרי" ר"ת אמן יהא שמי' רבא. אע"פ שיש חילוקי הדרגות ד"חצריך" "ביתך" ו"היכלך", כמבואר בלקו"ת⁸⁹ [ומשמעות הדברים שהציון להביאור בלקו"ת הוא הוספה של הצ"צ], הנה באמירת איש"ר — "אשרי" — כולם שוים.

וסיים הצ"צ, שע"ז הכניס בהם הבעש"ט חיבה לאמירת איש"ר. ולהעיר, שבסיפור זה הזכירו את הבעש"ט, כיון שיום ההילולא שלו הוא בחג השבועות⁹⁰, וכפי שנהגו רבותינו נשיאינו להזכיר את הבעש"ט במאמר דחג השבועות].

טו. ויש לומר, שהענין דאיש"ר, ר"ת אשרי, קשור גם עם תוכן הענין ד"אשרי" — ענין התענוג.

ובהקדמה — שאע"פ שהשייכות דאיש"ר ל"אשרי" היא רק מצד הענין דראשית-יבות, שזהו אחד מדרכי הלימוד כו"⁹¹, הרי הענין דר"ת אינו סתם ענין, אלא יש בזה גם הבנה והשגה כו', ולכן צ"ל שגם התוכן של תיבת "אשרי" שייך לענין דאיש"ר. ומודגש יותר בנדו"ד, שתיבת "אשרי" אינה לפי סדר ראשי התיבות ד"אמן יהא שמי' רבא", כך, שאין זה רק ראשית-יבות בעלמא.

ויובן ע"פ המבואר בדרושי חסידות הענין דאמירת אמן יהא שמי' רבא — כמוזכר לעיל (סי"ב) בפירוש מארז"ל "בשעה שישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין יהא שמי' הגדול מבורך הקב"ה מנענע ראשו", שהו"ע המשכת התענוג כו'.

וזהו גם פשטות הענין ש"הקב"ה מנענע ראשו" — שמסכים לכך (כמ"ש בשו"ע אדה"ז⁹²), והיינו, שמתענג מזה.

87) ס"י (סה"ש תש"ד ע' 140). וראה גם (ב).

90) לקו"ד ח"א לב, א. מב, א (נעתק ב"היום יום" ו סיון, א דחה"ש).

88) תהלים סה, ה. 91) ראה שבת קה, א. ובכ"מ.

89) ד"ה כי תשמע בקול ס"ב (פ' ראה כג, 92)

ולהעיר, שענין זה הוא לפי ב' הפירושים ב"יהא שמי' רבא מברך" (שהובאו בלקו"ט⁹³): (א) פירוש המחזור ויטרי⁹⁴ והטור⁹⁵, "שימלא שמו . . . שיהא שמו גדול ושלם" (ומבורך לעולם הוי תפלה אחרת, כלומר ומבורך לעולם הבא), (ב) פירוש התוס'⁹⁴, "יהא שמו הגדול מבורך" — שהחילוק ביניהם הוא רק אם בנ"י הם בדרגא כזו שיכולים לפעול גם ב"שמו הגדול" (וע"ד האמור לעיל "שאמר לו הקב"ה למשה . . . החייתני בדבריך"), אבל לפי ב' הפירושים הרי הם פועלים ענין התענוג למעלה. וזוהי השייכות דאמירת איש"ר לתוכן הענין ד"אשרי", מלשון תענוג — כיון שע"י אמירת איש"ר פועלים ענין התענוג למעלה, ואשרי חלקו של מי שגורם תענוג למעלה.

טז. וענין זה מובן גם ממ"ש הצמח-צדק בהתחלת פירושו לתהלים על הפסוק "אשרי האיש", וז"ל⁹⁶:

איתא במדרש⁹⁷ "עשרים פעמים אשרי כתיב בספר תלים". והענין בזה — ש"אות כ' (שמספרה עשרים) היא בחי' גבוה מאד, שרומז על כתר, והראי', שההפרש בין אני שהוא במלכות ובין אנכי [נשייך למתן-תורה שהתחלתו "אנכי הוי' אלקיך"⁹⁸] שהוא בכתר, זהו רק מחמת אות הכ"ף כו", [והיינו, ש"אנכי" בתוספת כ"ף מורה על ענין הגדלות. ולכן מצינו שאמירת שמואל "אנכי (במקום "אני") הרואה"⁹⁹ היתה ענין בלתי-רצוי, כיון שהשתמש בלשון שמורה על גדלות כו'],

ועד להבחי' היותר עליונה שבכתר — כהמשך דברי הצ"צ ש"בהכתר יש ב' בחי', ע"י וא"א".

ומזה מובן, שע"י אמירת איש"ר — ר"ת "אשרי" — פועלים המשכת בחי' התענוג הכי נעלה.

יז. ויש להוסיף בביאור המשך הכתוב, "אשרי תבחר" — שענין הבחירה ("תבחר") נאמר בסמיכות ל"אשרי", ר"ת איש"ר, ולא בסמיכות לחילוקי הדרגות ד"חצריך" "ביתך" ו"היכלך" שבהמשך הכתוב, כיון שענין הבחירה מתבטא דוקא בדבר שבו שוים כל בנ"י.

והענין בזה:

ענין הבחירה מורה על מעלה גדולה — שהרי הבחירה אינה בגלל

93) שם יח, ד. ולאח"כ באוה"ת נ"ך ח"ב ע' תתקיא-ב.
 94) הובא בתוס' ברכות שם (ג, סע"א). 97) מדרש תהלים בתחלתו. יל"ש שם
 95) אר"ח סני"ו. (רמז תריג).
 96) קונטרס הוספה לתהלים אהל יוסף 98) יתרו כ, ב.
 יצחק — השלם (קה"ת תשט"ו) ע' 4, 99) שמואל-א ט, יט.

טעמים מסויימים, אלא בגלל הקישור והחקיקה של הדבר הנבחר בלב הבוחר.

וכמודגש בנוגע למתן-תורה, שאז נפעל הענין ד"בנו בחרת מכל עם ולשון"¹⁰⁰ — שאז הי' מקום לטענה להיפך, שהרי רק לפני כמה שבועות יצאו בני"מ מצרים, ושם היו במעמד ומצב ש"הללו עובדי ע"ז והללו כו"¹⁰¹, ואעפ"כ, כבואם להר סיני הי' הענין ד"ובנו בחרת", "בחר בנו .. ונתן לנו את תורתו".

וזהו גם שהראי' על ענין הבחירה היא ממ"ש¹⁰² "הלא אח עשו ליעקב גו' ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי":

מובן וגם פשוט שכאשר מדובר אודות עשו כפי שהי' באותו יום שעבר חמש עבירות חמורות כו'¹⁰³ — הרי בודאי שאין לו שייכות כלל עם יעקב כפי שישב י"ד שנה בביהמ"ד של שם ועבר¹⁰⁴, ובכלל הי' "יושב אהלים"¹⁰⁵ (לא רק י"ד שנה, אלא גם לפני"ז ולאח"ז), כך, שלא שייך לומר "הלא אח עשו ליעקב", מלשון אחוה וריעות.

ומבואר בזה¹⁰⁶, שמדובר כאן אודות עשו ויעקב כפי שהם בשרשם למעלה כו', שעל זה שייך לומר "הלא אח עשו ליעקב", ואעפ"כ, "ואוהב את יעקב" דוקא, ואילו בנוגע לעשו — אין זה באופן ד"מהיכי תיתי", אלא "את עשו שנאתי".

וכפי שהי' גם בדקות למטה — שעשו קיים מצות כיבוד אב וכו'¹⁰⁷ (אפילו קודם מ"ת), ולכן רצה יצחק ליתן לו את הברכות, ואעפ"כ כו'.

והענין בזה — שבחירה אמיתית היא לא בשעה שיש טעמים בשכל לבחור בדבר שיש בו מעלות כו', שאז אין זו בחירה אמיתית, כי, אדם הראוי לשמו, דהיינו בעל שכל, ה"פוסק אחרון" אצלו הוא השכל, שמכריחו לבחור בדבר שיש בו מעלות. ואילו אמיתית ענין הבחירה הוא למעלה שלא בערך מהבנה והשגה בטעם ודעת; זהו ענין שחקוק בנפשו עד לעצם הנפש.

וכיון שהבחירה בבני"י ("ובנו בחרת") היא למעלה מטעם ודעת, היינו, לא מצד המעלות של בני", אלא מצד העצם כו' — הרי מובן שהבחירה היא בכל בני"י בשוה.

ולכן מקשרים את ענין הבחירה עם אמירת איש"ר — "אשרי תבחר"

104 פרש"י תולדות כה, ט. ויצא כה, יא.

105 תולדות כה, כו ובפרש"י.

106 ראה אוה"ת מג"א ס"ע קס ואילך. דרושי ר"ה ע' אישמג ואילך. ועוד.

107 ראה תנחומא ס"פ קדושים. דב"ר

פ"א, טו.

100 ראה שו"ע אדה"ז או"ח ס"ס ס"ד. וש"נ.

101 ראה זח"ב קע, ריש ע"ב. מכילתא בשלח יד, כח. יל"ר שם, כז.

102 מלאכי א, ב"ג.

103 ב"ב טז, ב.

— כיון שהענין דאמירת איש"ר הוא באופן ש"שם שמים שגור בפי כל"108, שבאמרם תיבת "באשפער", שברא שמים וארץ, כוונת כולם ל"שמי רבא". ובענין זה אין חילוקים בין "ישכון חצריך נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך", כלשון הגמרא במסכת מגילה¹⁰⁹: "הראוי לחצר וכו'", אלא אצל כולם בשוה ישנו הענין ד"אשרי", שפועלים ענין התענוג למעלה ע"י אמירת איש"ר; ורק לאח"ז נמשך הענין ד"אשרי תבחר" — בענין ד"תקרב", שבו ישנם החילוקים ד"חצריך", "ביתך" ו"היכלך".

יח. ובנוגע לעניננו:

בבוא "זמן מתן תורתנו", שאז הי' ענין הבחירה¹¹⁰, תובעים מבני הענין ד"אשרי תבחר" — לפעול ענין התענוג למעלה ע"י אמירת איש"ר, וכאמור, שע"י ידיעה זו נעשית חיבה לאמירת איש"ר.

ויה"ר ש"יהא שמי רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא", כהפירוש ע"פ חסידות¹¹¹ שקאי על ג' העולמות הכלליים והפרטיים שבסדר השתלשלות: בריאה יצירה עשי' (שכנגד מחשבה דיבור ומעשה), ועד שבעולם העשי' למטה מעשרה טפחים רואים ש"שמו הגדול" מבורך כו', וממשיך מידו הגדולה ישועה גדולה לעמו ישראל, ע"י משיח צדקנו, במהרה בימינו.

* * *

יט. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר (הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א).

* * *

כ. ברשימת ההתוועדות של כ"ק מו"ח אדמו"ר מחג השבועות תש"ד הנ"ל (סי"ד) — שהוגהה על ידו — מופיעה שאלה¹¹²:

החידוש דמתן-תורה הוא — "וירד הוי' על הר סיני"¹¹³, היינו, שהי' גילוי אלקות למטה באופן של ראי' מוחשית בעיני בשר, ע"ד שיהי' לעתיד לבוא (ש"כבר הי' לעולמים מעין זה בשעת מתן תורה¹¹⁴), ונפעל הענין ש"תחתונים יעלו לעליונים"¹¹⁵, והיינו, שתחתונים נעשו בדרגת העליונים.

108) ראה סה"מ תרפ"ט ריש ע' 20. (111) ראה ד"ה ועתה יגדל נא תש"כ (תו"מ חכ"ח ע' 149 ואילך). וש"נ.
109) יב, א. (112) ס"ד (סה"ש שם ע' 136 ואילך).
110) בענין זה נזכר גם שאז ראה כל אחד מישראל (ואפילו ה"ערב רב") "מעשה מרכבה" במוחש ממש (ראה תנחומא תשא כא. שמו"ר פ"ג, ב. פמ"ב, ה. פמ"ג, ח).
111) יתרו יט, כ. (112) תניא פל"ו (מו, א).
113) שמו"ר פי"ב, ג. תנחומא וארא טו. ועוד.

ועל זה שאלו — שענין זה מובן רק בנוגע לאלו שהענין של גילוי אלקות הוא אצלם דבר חידוש;

אבל בנוגע למשה רבינו — הרי דרגתו היא חכמה עילאה דאצילות שבה שורה אוא"ס (כפי שמביא רבינו הזקן בתניא¹¹⁶ בהגהה הידועה בשם הרב המגיד — טעם הדבר, "משום שא"ס ב"ה הוא אחד האמת שהוא לבדו הוא ואין זולתו, וזו היא מדרגת החכמה"),

ובדרגא זו הי' משה רבינו גם קודם מ"ת, כמ"ש¹¹⁷ "ותרא אותו כי טוב הוא", כיון ש"כשנולד נתמלא הבית כולו אורה", והיינו, שהי' אצלו אור בלי מדידה והגבלה, אורות בלי כלים, שזהו ענין ספירת החכמה¹¹⁸, וא"כ, איזה חידוש פעל מתן-תורה אצל משה רבינו?

ויש להוסיף בזה, שהחידוש של מ"ת הוא באופן שבאין-ערוך, שהרי מ"ת הו"ע נעלה ביותר, שלכן אפילו לעתיד לבוא לא יהי' עוד הפעם מ"ת¹¹⁹. וכמובן גם ממ"ש הרמב"ם (בהקדמתו לפ' חלק¹²⁰) שהתורה הזאת לא תהא מוחלפת, להיותה "תורת אמת", שאפילו "שפת אמת תכון לעד"¹²¹, וכ"ש "אמת", שזהו ענין שאין בו שינויים. וא"כ, הרי גם אצל משה רבינו צריך מ"ת לפעול חידוש גדול.

והתשובה שם — שמ"ת פעל אצל משה רבינו לראות את המעלה והחשיבות של כל אחד מישראל, גם איש פשוט.

כא. ולכאורה אינו מובן: מהי השייכות של המעלה והחשיבות של איש פשוט למתן-תורה, ועד כדי כך, שגודל החידוש של מ"ת התבטא אצל משה רבינו בראיית המעלה והחשיבות של איש פשוט?! ובכן, בעת חיפוש הביאור בזה, עלה בדעתי שיש לבאר זאת ע"פ נגלה:

איתא במדרש דב"ר¹²² בנוגע למתן-תורה: "אילו היו ישראל חסרים אפילו אדם אחד לא היתה השכינה נגלית עליהן", והרי גם יהודי פשוט שבפשוטים נכלל במנין בניי (ששים ריבוא), כך, שבלעדו לא הי' מתן-תורה ח"ו.

ועפ"ז יש לומר, שבמ"ת ראה משה רבינו את המעלה והחשיבות

(119) ראה שיחת יום ב' דחה"ש תשכ"ז

סכ"ד (תו"מ ח"ג ס"ע 53). וש"נ.

(120) ביסוד התשיעי. וראה גם הל'

יסוה"ת רפ"ט. הלי' מלכים פי"א סה"ג.

(121) משלי יב, יט.

(122) פ"ז, ח.

(116) פל"ה.

(117) שמות ב, ב ובפרש"י, מסוטה יב, א.

שמור"ר פ"א, כ. ועוד.

(118) ראה אוה"ת וראה ע' קנ. סה"מ

תרכ"ט ע' שעח. תרע"ח ע' שסו. ועוד.

של איש פשוט — שגם הוא נחשב למציאות, שנוכח במעמד הר סיני, ואומר "נעשה ונשמע" ומקבל את התורה, ועד כדי כך, שדוקא עי"ז יכול גם משה רבינו עצמו לקבל את התורה!

אבל:

ענין זה מהוה רק הוכחה שיש מעלה וחשיבות לאיש פשוט, אבל עדיין אי אפשר לומר שרואים מהי המעלה והחשיבות; יכולים רק לומר שמאמינים שכן הוא האמת.

ועוד ועיקר: הא גופא טעמא בעי — מדוע זקוקים לאיש הפשוט כדי שיוכל להיות הענין דמ"ת, דלכאורה, ענינה של התורה — ש"היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים"¹²³, וא"כ, מי ששייך יותר לחכמה ובינה, יש לו שייכות גדולה יותר לתורה ממי ששייך פחות לחכמה ובינה. ומהו הטעם לדברי המדרש שכללות הענין של מ"ת, אפילו בנוגע למשה רבינו, תלוי בקבלת התורה של היותר קטן מששים ריבוא בני"י?!

כב. גם צריך להבין:

בהמשך השיחה הנ"ל אומר כ"ק מו"ח אדמו"ר, שצריך להביט על יהודי לא מצד כחותיו הגלויים, שכן, אע"פ שאינו שלם בתורה ומצוות, הרי הכחות הנעלמים הם בשלימות.

ולכאורה, הרי זה היפך האמור לעיל אודות המעלה והחשיבות של איש פשוט — כי, המעלה של איש פשוט מתבטאת בפשטות שלו (ולכן צריכים בשביל מ"ת את כל ששים ריבוא בני"י, כולל גם הפחות שבהם, כיון שאנשי המעלה אין להם ענין הפשטות); ואילו כאן נאמר להיפך — שמצד כחות הגלויים, כולל גם שמצד כחות הגלויים הוא איש פשוט, הרי זה ענין של חסרון, אלא שאעפ"כ צריכים רק להחשיב גם אותו, בגלל שמצד הכחות הנעלמים יש לו את כל המעלות?!

ויוקשה יותר מהמסופר בהמשך השיחה:

בשנים הראשונות של רבינו הזקן, לפני שהי' תלמיד אצל הרב המגיד, הי' לו "מנין" במקומו בוויטעבסק — לא "מנין" לתפלה, אלא הכוונה לאלו השייכים אליו¹²⁴, אבל ה"מנין" הי' "כחוש" ("אַ מאַגערער") — לא בכמות, אלא שביניהם היו גם אנשים פשוטים, ועד שהי' אחד שלא ידע החילוק בין "יעבור ואל יהרג" ל"יהרג ואל יעבור"... ועבודתו היתה באופן שעל כל דבר הי' מוכן למסור נפשו בפועל ממש.

124) ראה גם שיחת יום א' דחה"ש הנ"ל

123) ואתחנן ד, ו.

סי"ג (סה"ש שם ע' 131).

ומסיים בהשיחה, שמ"מנין" זה ישנם כיום ב"ה מאות ואלפי מנינים חסידים שלומדים ומתפללים לפי שיטת רבינו הזקן.

וענין זה הוא בסתירה יותר להאמור לעיל אודות המעלה והחשיבות של איש פשוט — שמזה משמע לכאורה שהמעלה של האיש הפשוט היא שסוכ"ס יבואו מעלותיו (שמצד הכחות הנעלמים) לידי גילוי?

כג. ויובן הביאור בזה ע"פ המבואר לעיל במאמר¹²⁵ אודות החידוש שנפעל במ"ת בג' ענינים — בנוגע לתורה עצמה, בנוגע ללומד התורה, וגם בנוגע להקב"ה נותן התורה (אע"פ ש"אני הוי' לא שניתתי"¹²⁶).

וכללות הענין בזה — שלימוד התורה כשלעצמו הי' יכול להיות גם ללא מ"ת,

כפי שמצינו שגם קודם מ"ת למד אברהם אבינו תורה (ועוד יותר מאשר לאחרי מ"ת, כדאיתא בגמרא¹²⁷ שמסכת ע"ז של אברהם אבינו היתה ת' פרקין), ויעקב הי' "יושב אהלים", שלמד תורה באהלם של שם ועבר, ויעקב מסר ליוסף כל מה שלמד משם ועבר¹²⁸, "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גו'", "לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה"¹²⁹, אבל אעפ"כ, הרי זה רק באופן ש"ריחות היו"¹³⁰, כיון שאז הי' עיקר ענין התורה למעלה, והיתה הגזירה ש"עליונים לא ירדו לתחתונים", ולכן הי' בלתי אפשרי ששכל התחתון יוכל ליקח שכל העליון באופן של "יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל כו"¹³¹;

ורק במ"ת נפעל אמייתית ענין התורה למטה דוקא, ועד שמצינו בנוגע לקביעות המועדים שהקב"ה אומר למלאכי השרת "אני ואתם נלך אצל ב"ד של מטה כו"¹³², כמ"ש¹³³ "אשר תקראו אתם", "אתם אפילו מזדיקין"¹³⁴, וגם כשיש פלוגתא בין מתיבתא דרקיע להקב"ה, נקבע הפס"ד למטה דוקא¹³⁵, ולא עוד אלא ש"קוב"ה קא חייך ואמר נצחוני בני נצחוני"⁷⁷.

ומזה מובן גודל החידוש שנפעל במ"ת בנוגע ללומד תורה — שהרי לפני מ"ת לא היתה יכולה להיות מציאות שהקב"ה יאמר "נצחוני בני", כיון שלומד התורה הגיע רק לדרגא כזו ש"נברא" יכול להגיע אלי', ובודאי ש"נברא" אינו יכול לנצח את ה"בורא"; ורק במ"ת נפעל חידוש זה —

(125) פ"ו ואילך (לעיל ע' ... ואילך).

(126) מלאכי ג, ו.

(127) ע"ז יד, ב.

(128) פרש"י וישב לו, ג.

(129) ויגש מו, כח ובפרש"י.

(130) שהש"ר פ"א, ג (א).

(131) תניא פ"ה.

(132) דב"ר פ"ב, יד. וראה שמו"ר פט"ו,

ב.

(133) אמור כג, ב"ד.

(134) ר"ה כה, סע"א.

(135) ראה ב"מ פו, א.

בגלל שבמ"ת ניתן הכח ש"תחתונים יעלו לעליונים" להיות כמותם, וענין זה נעשה עי"ז ש"עליונים ירדו לתחתונים", "ואני המתחיל שנאמר וירד ה' על הר סיני"¹¹⁵, וכאמור לעיל (ס"כ) מ"ש בתניא¹¹⁶ שבשעת מ"ת הי' גילוי אלקות בראי' חושית (משא"כ לפני"ז, הרי אע"פ ש"את השמים ואת הארץ אני מלא"¹¹⁵ — לא ראו זאת בגלוי; עליונים לא ירדו לתחתונים).

כד. וחידוש זה שנתחדש במ"ת לגבי זמן האבות, נעשה עי" הקדמת גלות מצרים — כמ"ש¹³⁶ "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", והיינו, שהענין ד"תעבדון את האלקים על ההר הזה" במ"ת, הי' יכול להיות רק לאחרי שבנ"י היו במצרים.

והענין בזה:

מצרים — הו"ע כור הברזל¹³⁷, כמו "מצרף לכסף וכור לזהב"¹³⁸, שענינו לצרף ולברר ולזכך הסיגים והפסולת כו' עד שישאר כסף טהור, וזהו גם הענין של גלות מצרים, שע"ז נעשה הצירוף ובירור וזיכוך של בנ"י.

ובפרטיות: צירוף הגוף — ע"י "עבודת פרך", "עבודה קשה המפרכת את הגוף ומשברתו"¹³⁹, וצירוף הנפש — עי"ז שלמרות היותם בארץ מצרים, "ערות הארץ"¹⁴⁰, שהיתה מלאה גילולים¹⁴¹, שלכן הי' יכול לידבק בהם הרע כו' [וכידוע פירוש כ"ק מו"ח אדמו"ר¹⁴² במ"ש¹⁴³ "וירעו אותנו המצרים", שפעלו אצלנו ענין של רע, ועד כדי כך, שהי' מקום לטענה "הללו עובדי ע"ז והללו כו'"]¹⁴¹, הצליחו לברר בין טוב לרע, בין חיים וטוב להפכם, ובחרו בחיים כו' — שזהו ענין הדורש יגיעה גדולה ועצומה בעבודה דאתכפיא ואתהפכא כו', ו"לפום צערא אגרא"¹⁴⁴, שדוקא עי"ז "אסתלק יקרא דקוב"ה בכולהו עלמין"¹⁴⁵, וכנ"ל¹⁴⁶ ממ"ש בזהר¹⁴⁷ שהענין דמ"ת הי' יכול להיות רק לאחרי שאמר יתרו "עתה ידעת כי גדול ה' מכל האלקים"¹⁴⁸, שזהו"ע יתרון האור מן החושך¹⁴⁹.

-
(136) שמות ג, יב.	(144) אבות פ"ה מכ"א.
(137) ראה תו"א יתרו עד, סע"א ואילך.	(145) ראה זח"ב קכה, ב. תניא פכ"ז.
ובכ"מ.	לקו"ת ר"פ פקודי. ובכ"מ.
(138) משלי יז, ג. כז, כא.	(146) בהמאמר הנחה בלתי מוגה. — לא
(139) פרש"י שמות א, יג.	נכלל בחלק המאמר שהוגה עי" כ"ק אדמו"ר
(140) מקץ מב, ט. שם, יב. וראה קה"ר	שליט"א.
עה"פ (א, ד) והארץ לעולם עומדת.	(147) ח"ב סז, ב ואילך.
(141) פרש"י וארא ט, כט. מכילתא	(148) יתרו יח, יא.
ופרש"י בא יב, א. ועוד.	(149) ראה לקו"ש ח"א ע' 74 ואילך.
(142) ראה גם תו"מ חנ"ב ע' 288. וש"נ.	וש"נ.
(143) תבוא כו, ו.	

וכיון שבריאית העולם היא בשביל ישראל¹⁵⁰, הנה ע"י הבירור והזיכוך של בני, נתעלה גם העולם כולו להיות ראוי למ"ת.

וזהו כללות ענין הצירוף והזיכוך כו', שעל ידו דוקא זוכים לקבלת התורה, וכמארוז"ל¹⁵¹ שהתורה היא מהמתנות ש"לא נתנן (הקב"ה לישראל) אלא ע"י יסוריך" — אף שלכאורה אינו מובן: הרי הקב"ה הוא תכלית הטוב, ולמה קבע שכדי לקבל את התורה, "חמודה גנוזה"¹⁵², יהי צורך ביסורים דוקא?! — כיון שע"י נעשה הצירוף והזיכוך כו'.

וזהו הטעם ש"לא ניתנה תורה למלאכי השרת"¹⁵³, כדאיאתא בגמרא¹⁵² שכאשר המלאכים טענו "תנה הודך על השמים"¹⁵⁴, השיבו להם: "למצרים ירדתם כו'" — כיון שיש צורך בהקדמת גלות מצרים לצרף ולברר את הגוף והנפש כו'; וכמו"כ לא ניתנה התורה לאברהם אבינו, שאצלו לא הי' ענין של צירוף וזיכוך ע"י יגיעה דוקא, וכדאיאתא במדרש¹⁵⁵ ש"זימן לו הקב"ה שתי כליותיו כמין שני רבנים והיו נובעות ומלמדות אותו תורה כו'", וכיון שלא הי' אצלו ענין היגיעה, הרי "לא יגעת ומצאת אל תאמין"¹⁵⁶, והיינו, שלא יכול להיות "מצאת" ללא "יגעת".

ורק לאחר הצירוף והזיכוך בגלות מצרים — היתה היציאה ממצרים [ועד לגמר וחזרתם היציאה ממצרים — בקריעת ים סוף, ש"לא נשאר בהם עד אחד"¹⁵⁷, כיון שעד אז הי' עדיין מורא מצרים עליהם¹⁵⁸], ו"בהוציאך את העם ממצרים" — "תעבדון את האלקים על ההר הזה" במ"ת.

כה. אמנם, מעלת הצירוף וזיכוך בגלות מצרים שהיתה אצל כל בני, לא היתה אצל משה — שלא הי' זקוק לצירוף וזיכוך, כיון שהי' במעמד ומצב ד"כי טוב הוא", "כשנולד נתמלא הבית כולו אורה", כך, שלא הי' אצלו ענין של חושך והעלם והסתר כלל.

וזהו שמ"ת פעל אצל משה רבינו לראות את המעלה והחשיבות של איש פשוט — בראותו שדוקא איש פשוט, לא בעל-מעלה כמו האבות, אלא איש פשוט שזקוק ליגיעה וכו', יוצא בשלימות ממצרים וזוכה לקבל את התורה.

וענין זה פעל אצל משה רבינו, שגם אצלו יהי' ענין היגיעה בתורה: מתן-תורה לא הסתיים מיד לאחר שבני יצאו ממצרים וקיבלו את

155) ב"ר פס"א, א.

156) מגילה ו, ריש ע"ב.

157) בשלח יד, כה.

158) ראה גם תו"מ חנ"ב ס"ע 275. וש"נ.

150) ראה ברכות ו, סע"ב. וש"נ.

151) שם ה, סע"א.

152) שבת פח, ב.

153) ברכות כה, ב. וש"נ.

154) תהלים ח, ב.

התורה בהר סיני בששה בסיון, אלא לאח"ז הי' משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה¹⁵⁹, ורק אז הי' יכול להביא את הלוחות למטה.

ולכאורה: כיון שביטול הגזירה הי' בששה בסיון — למה היתה נתינת הלוחות רק לאחרי ארבעים יום וארבעים לילה?!

אך הענין הוא — שלא די בכללות הענין דמ"ת, שנעשה לאחרי הביטול דהקדמת נעשה לנשמע, אלא יש צורך שענין המס"נ והביטול יחדור בכל הפרטים ופרטי פרטים, ולכן הוצרך משה להיות בהר ארבעים יום וארבעים לילה, כדי ללמוד את כל התורה כולה [כל הדברים האלה]¹⁶⁰, תורה שבכתב ותורה שבעל-פה כולה, ועד כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש¹⁶¹] — בשליחותם של ישראל, "שלוחו של אדם כמותו"¹⁶², כיון שבנ"י התייראו "כי תאכלנו האש הגדולה הזאת אם יוספים אנחנו לשמוע את קול ה'", ולכן אמרו למשה "קרב אתה ושמע גו' ואת תדבר אלינו גו'¹⁶³" — ורק לאח"ז נאמר¹⁶⁴ "ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו וגו'".

ועי"ז נעשה גם אצל משה רבינו ענין היגיעה בתורה, כמו אצל איש פשוט, והיינו, שלא יקח את התורה כפי שנוולד באופן ש"כולו אורה", אלא ישתווה עם האיש הפשוט בענין היגיעה, כדברי חז"ל — שנאמר על כאו"א ללא יוצא מן הכלל — "לא יגעתי ומצאתי אל תאמין".

כו. וזוהי התכלית של נתינת התורה למטה — שלא להסתפק בביטול ומס"נ דהקדמת נעשה לנשמע, אלא להמשיך את הכחות הנעלמים בגילוי, ללמוד תורה בעומק ולקיים מצוות בהידור, ולחיות עם התורה בחיי היום-יום, באופן שהמחשבה דיבור ומעשה שלו נעשים ע"פ התורה ("תורה'דיקע"), ועד שפועל גם בעולם, שגם עולם שבו צריך לשלול הענין ד"לא תרצח" וכיו"ב, נעשה עולם של תורה ("צ תורה וועלט") — שזוהי השלימות של מ"ת, כשבאה למטה מעשרה טפחים, ודוקא אז נעשה הענין ד"נצחוני בני נצחוני", כפי שנאמר בנוגע לכל אחד מישראל שעומד במעמד ומצב של הקדמת נעשה לנשמע.

וכן הוא בעבודת כל אחד מישראל בכל יום — שהתחלת היום היא באמירת "מודה אני לפניך" (ע"ד הביטול דהקדמת נעשה לנשמע), ולאח"ז אומר ברכת התורה: "נותן התורה" לשון הוה¹⁶⁵, כיון שבכל יום

163 (163) ואתחנן ה, כב"כד.

164 (164) תשא לא, יח.

165 (165) ראה של"ה כה, א. לקו"ת תוריע כג,

א. ובכ"מ.

159 (159) ס"פ משפטים. ועוד.

160 (160) יתרו כ, א.

161 (161) ראה לקו"ש ח"ט ע' 252. וש"נ.

162 (162) ברכות לד, ב (במשנה). וש"נ.

נעשית נתינת וקבלת התורה מחדש, ובאופן שחודרת את כל הענינים — לא רק בשעת התפלה, בעמדו בביטול "כעבדא קמי מרי" 166, אלא גם לאח"ז כשיוצא מבית הכנסת לבית המדרש, ואח"כ יוצא לעסוק בעניני העולם (שמזכיר אודותם בעמדו בתפלה, ב"ב ברכות אמצעיות) — "הנהג בהן מנהג דרך ארץ" 167, באופן ש"כל מעשיך יהיו לשם שמים" 168, ויתירה מזה 169: "בכל דרכיך דעהו" 170, ומתוך שמחה וטוב לבב.

* * *

כז. דובר כמ"פ שקביעות הימים טובים תלוי' בימי החודש, ולא בימי השבוע. ואפילו חג השבועות שאינו תלוי ביום מסויים בחודש סיון, אלא ביום החמישים לספירת העומר 171, הרי התחלת ספה"ע תלוי' בקביעות של חג הפסח, שתלוי' בימי החודש, ולא בימי השבוע, שהרי אינו חל תמיד באותו יום בשבוע.

אבל אעפ"כ מצינו בחג השבועות הדגשה מיוחדת בנוגע לקביעות בימי השבוע:

איתא בגמרא 172: "כתוב אחד 173 אומר תספרו חמישים יום, וכתוב אחד 174 אומר שבת שבתות (שבועות) תמימות תהיינה (ושבועות לא קרי אלא אותן המתחילות באחד בשבת ומסיימות בשבת), הא כיצד, כאן ביום טוב שחל להיות בשבת (מתקיים שבע שבתות תמימות .. כסדרן), כאן ביו"ט שחל להיות באמצע השבת" (חמישים יום ולא שבועות שלמות), והיינו, ששלימות הענין ד"שבע שבתות תמימות תהיינה" הוא כאשר חג השבועות חל בשבת, כך, שיש לו שייכות גם לימי השבוע.

זאת ועוד:

חג השבועות שייך למתן-תורה — כי, אע"פ שחג השבועות אינו מוכרח להיות ביום מ"ת (ששה או שבעה בסיון), כדברי הגמרא 175 "עצרת פעמים חמשה פעמים ששה פעמים שבעה" (ותלוי בחדשים ניסן ואייר אם הם מלאים או חסרים) — הרי מצינו בירושלמי 176 הטעם שבקרבתות של עצרת לא נאמר הלשון חטא כמו בקרבנות שאר הימים טובים, כיון

172 (172) מנחות סה, א ואילך (ובפי' רש"י ורבינו גרשום).

173 (173) אמור כג, טז.

174 (174) שם, טו.

175 (175) ר"ה ו, ב.

176 (176) ר"ה פ"ד סוף ה"ח.

166 (166) שבת י"ד, רע"א.

167 (167) ברכות לה, ב.

168 (168) אבות פ"ב מ"ב.

169 (169) ראה לקו"ש ח"י ע' 104. וש"נ.

170 (170) משלי ג, ו.

171 (171) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסתצ"ד.

שהקב"ה אומר לבנ"י "מכיון שקבלתם עליכם עול תורה, מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימיכם", ומזה מוכח שעצרת קשורה עם מ"ת. ובנוגע למ"ת — יש פלוגתא בין רבנן לר' יוסי אם בששה בסיון ניתנה תורה או בשבעה בו, אבל ל"כר"ע בשבת ניתנה תורה לישראל¹⁷⁷. ונמצא, שחג השבועות ששייך למ"ת יש לו שייכות מיוחדת לימי השבוע. ומזה מובן, שאע"פ שהקביעות ע"פ תורה היא באופן ששבת קשור עם ימי השבוע דוקא ויו"ט קשור עם ימי החודש דוקא, הנה כאשר יו"ט חל גם באותו יום בשבוע ככפעם הראשונה, יש לזה חשיבות מיוחדת. ובפרט ע"פ המבואר בכתבי האריז"ל¹⁷⁸ על הפסוק¹⁷⁹ "והימים האלה נזכרים ונעשים", שכאשר "הימים האלה נזכרים" אזי הם "נעשים" — הרי מובן שההתעוררות דפעם הראשונה שנעשית בכל שנה ושנה היא בתוקף יותר, ביתר שאת וביתר עוז, כאשר גם הקביעות מצד ימי השבוע היא ככפעם הראשונה.

כח. ובענין זה מצינו דבר פלא בנוגע לקביעות המועדים — שהיא בודאי בהשגחה פרטית, שהרי כל הענינים שבעולם הם בהשגחה פרטית, ועאכו"כ עניני התומ"צ שבודאי אינם באופן של מקרה (וכמ"ש הרמב"ם בספרו יד החזקה¹⁸⁰ בפירושו הפסוק¹⁸¹ "והלכתם עמי בקריי", "אם תאמרו שהיא קרי וכו'", שזהו מכשול גדול, ולכן גדול עונשו):

בנוגע לחג הפסח — הנה אע"פ שקביעותו תלוי בימי החודש, ט"ו בניסן, ולא בימי השבוע, הרי יודעים גם איך היתה הקביעות בימי השבוע, כמ"ש רבינו הזקן בשו"ע¹⁷¹ ש"בחמשה בשבת יצאו ממצרים", ואכן בכמה שנים הקביעות דחג הפסח היא ככפעם הראשונה.

אמנם, בנוגע לחג השבועות, הנה אע"פ ש"בשבת ניתנה תורה לישראל", מ"מ, לא יחול חג השבועות בשבת, שהרי הקביעות דחג השבועות היא באותו יום שבו חל יום שני דפסח, וע"פ הכלל "לא בד"ו פסח"¹⁸², לא יחול יום שני דפסח (ובמילא גם חג השבועות) בשבת.

ובפרט לשיטת הרס"ג¹⁸³ שהסימנים "לא אד"ו ראש"¹⁸² וכו"ב הם הלכה למשה מסיני, וכך ה"י גם בזמן שהיו מקדשים החדשים ע"פ הראי', כך, שגם אז לא חל חג השבועות בשבת. ואין להקשות על שיטת רס"ג

177) שבת פו, ב.

178) ראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא

ונת' בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.

179) אסתר ט, כח.

180) הלי' תעניות פ"א ה"ג.

181) בחוקתי כו, כז.

182) רמב"ם הלי' קידוה"ח רפ"ז. טושו"ע

או"ח סתכ"ח.

183) הוסא ביסוד עולם ש"ד פ"ו. וראה

בארוכה בתו"ש בא (כרך יג) פ"ג. וש"נ.

מהקביעות בשבת בפעם הראשונה ("דכו"ע בשבת ניתנה תורה לישראל") — כי התורה ניתנה ביום נ"א לעומר¹⁷¹ (שקביעותו באותו יום שבו חל יום ג' דפסח), אבל בכל שאר השנים שחג השבועות הוא ביום חמישים לעומר, לא יחול בשבת.

כט. ולהעיר, שפלא זה מצינו גם בנוגע לר"ה¹⁸⁴ — עליו נאמר¹⁸⁵ "זה היום תחלת מעשיך", להיותו יום ברוא אדה"ר, עיקר ותכלית הבריאה — שהי' ביום ששי, ואעפ"כ, לעולם לא יחול ר"ה ביום ששי, כהכלל "לא אד"ו ראש" (וכאמור שלשיטת הרס"ג כן הוא גם בזמן שהיו מקדשים ע"פ הראי").

ואין להקשות מחג הסוכות שגם לא יחול באותו יום שבו חל בשנה ראשונה של ברה"ע — כיון שחג הסוכות אינו קשור עם ברה"ע, אלא עם יצי"מ ("כי בסוכות הושבתי את בני" בהוציאי אותם מארץ מצרים"¹⁸⁶).

ועד"ז בנוגע ליוהכ"פ, שלא יחול באותו יום שבו חל בשנה שנברא אדה"ר. אבל גם יוהכ"פ לא נקבע מצד אדה"ר, אלא מצד הענין ד"סלחתי כדברך"¹⁸⁷.

ולכן הפלא הוא רק בנוגע לר"ה — שנקבע מצד בריאת אדה"ר, ואעפ"כ לא יחול לעולם ביום ששי שבו נברא אדה"ר.

ל. ובנוגע לקביעות דחג השבועות, הנה הקביעות הכי קרובה לקביעות שהיתה בשנה שניתנה התורה בפעם הראשונה (בשבת) היא הקביעות של שנה זו — שחג השבועות חל ביום ששי, ויום ב' דשבועות חל בשבת, כך, שלדעת ר' יוסי שהתורה ניתנה בשביעי בסיון, הרי זה ממש כמו הקביעות בפעם הראשונה, וגם לדעת רבנן, חל בשבת עכ"פ יו"ט שני דשבועות, שגם בו אומרים "זמן מתן תורתנו".

ובפרט ע"פ הידוע מ"ש בשו"ת החתם סופר¹⁸⁸, שיו"ט שני של שבועות אינו כמו יו"ט שני של שאר המועדים שהוא רק מצד ספיקא דיומא, שאין זה שייך בחג השבועות, שקביעותו ביום החמישים לעומר תלוי בקביעות של ר"ח ניסן, ועד חג השבועות יודעים בודאי באיזה יום נקבע ר"ח ניסן, ומה שעושים יו"ט שני בחג השבועות (משום "זההרו במנהג אבותיכם בידיכם"¹⁸⁹) הרי זה רק בגלל תקנת חכמים "כדי שלא לחלוק

(187) שלח יד, כ.

(188) חאו"ח סוסקמ"ה.

(189) ביצה ד, סע"ב. רמב"ם שם פ"ה

ה"ה.

(184) ראה גם שיחת יום א' דר"ה תשי"א

בתחלתה (תוי"מ ח"ב בתחלתו). וש"נ.

(185) נוסח תפלת מוסף דר"ה (מר"ה כז, א).

(186) אמור כג, מג.

במועדות¹⁹⁰, שלכן יש בו כח ותוקף של ודאי — הרי מובן שכאשר יום שני של שבועות חל בשבת, הרי זה בדוגמת הקביעות בשנה שניתנה התורה.

לא. ועוד מעלה בקביעות שנה זו¹⁹¹:

ובהקדמה — שהאמור לעיל שיו"ט שני של חג השבועות הוא (לא מצד ספיקא דיומא, אלא) בתורת ודאי, שייך גם לענין של "יום טבוח"¹⁹²: כתב רבינו הזקן בשו"ע¹⁹³: "במוצאי חג השבועות אסור להתענות מעיקר הדין (לא רק מחמת מנהג בעלמא), לפי שהי' יום טבוח בזמן שביהמ"ק הי' קיים, דהיינו שבו ביום היו מקריבין עולות ראי' שלא היו יכולין להקריב ביו"ט עצמו (ולא כמו קרבנות ציבור שמקריבים ביו"ט עצמו), לפי שאין בהם שום צורך אוכל נפש (שהרי קרבן עולה הוא כליל לה'), ואין מחללין יום טוב בשבילם, כיון שאפשר להקריבין אחר יו"ט, שהעצרת יש לה תשלומין כל שבעה. ואע"פ שזה הוא לדברי בית שמאי, אבל לדברי בית הלל מותר להקריבין אף ביו"ט עצמו, מ"מ, כיון שבדבר זה עשו ב"ה כדבריהם, והרבה מישראל נהגו כמותם להקריבין אחר יו"ט, ונעשה להם יום זה שהוא מוצאי יו"ט כמו יו"ט עצמו .. אף עתה משחרב בית המקדש לא הותרה ההספד והתענית בו ביום".

[ומובן, שאע"פ שההלכה היא כב"ה ש"מותר להקריבין אף ביו"ט עצמו" (ו"ב"ש במקום ב"ה אינה משנה)¹⁹⁴], הרי כיון שבפועל נהגו ב"ה והרבה מישראל "להקריבין אחר יו"ט" (כב"ש), "נעשה להם יום זה .. כמו יו"ט עצמו", כמו כל יום שמקריבים בו קרבן איזה שיהי' (גם אם אין בו חיוב מעיקר הדין או מצד איזה חומרא), שנחשב ליו"ט לגבי אמירת תחנון וכו'¹⁹⁵].

ויש לומר, שההקרבה ביום זה אינה בגדר של תשלומין, דכיון שלדעת ב"ש אי אפשר להקריב ביו"ט עצמו, ו"בדבר זה עשו ב"ה כדבריהם, והרבה מישראל נהגו כמותם להקריבין אחר יו"ט", הרי זה לכתחילה עיקר זמן ההקרבתה¹⁹⁶.

ולכאורה, איך שייך דין זה לחו"ל, שמוצאי שבועות בחו"ל הוא שמונה בסיון, ואילו יום טבוח בזמן שביהמ"ק הי' קיים הוא בשבעה בסיון?

190) רמב"ם שם פ"ג הי"ב. 43 ואילך). וש"נ.
 191) בהבא לקמן — נכללו איזה פרטים 194) ברכות לו, ריש ע"ב. וש"נ.
 משיחת ש"פ נשא. 195) ראה שו"ע אדה"ז שם סתכ"ט ס"ט.
 192) ראה גם שיחת יום ב' דחה"ש תשט"ז וש"נ.
 ס"ב ואילך (תו"מ חט"ז ע' 324 ואילך). וש"נ. 196) ראה גם לקו"ש חכ"ח ע' 31 הערה
 193) א"ח סתצ"ד ס"ט. וראה גם שיחת 52.
 יום ב' דחה"ש תשכ"ג סכ"ז (תו"מ חל"ז ע' 52).

אך הענין הוא, שכיון שיו"ט שני של שבועות הוא בתורת ודאי, הרי הוא כעצרת ממש, ולכן, יום טבוח הוא יום שלאחריו — שמונה בסיון. ועפ"ז יש מעלה מיוחדת בקביעות שנה זו — שבני א"י ובני חו"ל מתאחדים בענין ד"יום טבוח", שגם בא"י יום טבוח הוא (לא כמו בכל שנה, בשביעי בסיון, אלא) בשמונה בסיון, דכיון ששביעי בסיון חל בשבת, אסור להקריב בו עולות רא' (הן לדעת ב"ש והן לדעת ב"ה), ובהכרח שיום טבוח יהי' בשמונה בסיון.

ועי"ז ניתוסף בענין האחדות שבחג השבועות, כאמור לעיל (ס"ג) שחג השבועות הוא יום אחד (ולא כמו חג הפסח וחג הסוכות שהם שבעה ימים), כיון שענינו להמשיך בעולם ענין האחדות, ובקביעות שנה זו מודגש ענין האחדות יותר — שיום טבוח שבמוצאי חג השבועות הוא יום אחד לכל בני" בכל מושבותם, הן בא"י והן בחו"ל.

לב. ויש להוסיף ולהעיר בנוגע להענין ד"יום טבוח", שהטעם הנ"ל שמביא רבינו הזקן, אינו הטעם שמביא המגן אברהם¹⁹⁷:

ובהקדים, שידוע שבדרך כלל פוסק אדה"ז כדברי המג"א, וכמ"ש הדברי נחמי¹⁹⁸ שבסוף ימיו התחרט רבינו הזקן על שסמך ביותר על המג"א, אבל בכל אופן, בשו"ע פסק בדרך כלל כמו המג"א. אבל בנוגע לענין של יום טבוח, מבאר אדה"ז באופן אחר ממ"ש המג"א.

וז"ל המג"א בטעם איסור תענית במוצאי חג השבועות¹⁹⁹: "מפני שכשחל עצרת בשבת הי' יום טבוח הקרבנות אחר השבת", ובגלל זה יש איסור תענית בכל מוצאי חג השבועות, גם כשאינו חל בשבת.

אבל רבינו הזקן אינו סובר כן, כי:

לכל לראש — כיון שהקביעות של חג השבועות בשבת אינה מתאימה עם הכלל "לא בד"ו פסח" (כנ"ל סכ"ח), ולפי דעת הרס"ג, לא היתה קביעות כזו אפילו בזמן שהיו מקדשים ע"פ הרא"י, ולפי החולקים על הרס"ג, היתה יכולה להיות קביעות זו רק בזמן שהיו מקדשים ע"פ הרא"י.

ונוסף לזה: איתא במשנה²⁰⁰ שכאשר "עצרת .. חלה להיות בשבת שיום טבוח אחר השבת .. מותרין בהספד ובתענית, שלא לקיים דברי האומרין עצרת אחר השבת". וא"כ, מפורש להדיא היפך דברי המג"א²⁰¹.

197) ראה גם לקו"ש שם ע' 26 הערה 27.

198) ראה שו"ת דברי נחמי' אר"ח סכ"א.

וראה גם תר"מ חנ"א ע' 233. וש"נ.

199) אר"ח שם סק"ג.

200) חגיגה יח, א.

201) ראה משנה למלך הל' כלי המקדש

פ"ו סוף ה"ו.

ומה שתירץ הלבוש²⁰² ש"בזמן הזה לא חיישינן לצדוקים שאין מצויים בינינו" — אינו מובן כלל, דממה-נפשך: בזמן הזה שאין הצדוקים מצויין בינינו, אין מקריבים קרבנות כלל, ולא שייך כל הענין ד"יום טבוח"; אלא מאי, הדין של איסור תענית מצד יום טבוח הוא מצד הזמן שהקריבו קרבנות בביהמ"ק, והרי אז היו צריכים לחשוש שלא לקיים דברי הצדוקים.

ועוד זאת: לדעת המג"א שכל הטעם של איסור תענית במוצאי שבועות הוא רק בגלל הקביעות דעצרת בשבת — הרי קביעות זו היתה יכולה להיות רק בזמן שהיו מקדשים ע"פ הראי', ואז היו צדוקים מצויים. [וגם להשיטה²⁰³ שהיו מקדשים ע"פ הראי' גם משך זמן לאחרי החורבן, ואז כבר לא היו צדוקים — הרי לאחרי החורבן אין "יום טבוח" כלל, ואילו איסור תענית הוא מצד הזמן שהקריבו קרבנות בביהמ"ק, ואז היו צדוקים].

ומה ששאלו על זה, שבזמן הבית גופא הי' זמן שעדיין לא היו הצדוקים, ולגבי תקופה זו שייך לומר כדברי המג"א, שטעם איסור תענית במוצאי חג השבועות הוא "מפני שכשחל עצרת בשבת הי' יום טבוח הקרבנות אחר השבת" — הנה באמת אי אפשר לומר כן, כי:

אילו היו הצדוקים רק בהתחלת (או באמצע) זמן בית שני, ואח"כ נתבטלו — אזי הי' מקום לומר שכשנתבטלו הצדוקים חזרו ותיקנו איסור תענית כ"יום טבוח" כשחל עצרת בשבת, ובגלל זה יש איסור תענית למחרת חג השבועות בכל שנה; אבל כיון שהצדוקים היו (מקרוב ל)התחלת בית שני²⁰⁴ עד סוף בית שני²⁰⁵ — נמצא שבסוף זמן בית שני עדיין היתה ההלכה שכאשר "עצרת .. חלה להיות בשבת שיום טבוח אחר השבת .. מותרין בהספד ובתענית" (מצד דברי הצדוקים), וא"כ, אי אפשר לומר כדברי המג"א שאיסור הספד ותענית כ"יום טבוח" הוא משום עצרת שחל בשבת.

ומצד כל הטעמים הנ"ל לא סובר רבינו הזקן כהמג"א שיום טבוח במוצאי שבועות הי' רק כשעצרת חל בשבת, אלא ס"ל שבכל שנה הי'

איש טוכו (אדר"נ פ"ה מ"ב), שהי' בתחילת זמן בית שני.

205) כמובן מקושיית הגמרא (חגיגה יח, א) מרבי טרפון — שהי' בסוף ימי בית שני (ראה קידושין ע"א, א) ובזמן החורבן (ראה תוס' רי"ד לחגיגה שם) — שאסר להספיד ב"יום טבוח" ולא חשש להוציא מלבן של צדוקים.

202) א"ח סוסצ"ד — הובא במחצית השקל סתכ"ט סק"ח.

203) ראה ר"ן, ריטב"א ו"מלחמת ה" להרמב"ן — ר"ה רפ"ד. מגיד משנה הל' שופר פ"ב ה"ט. וראה גם בארוכה — התועדויות תשמ"ה ח"א ע' 466 ואילך. וש"נ.

204) שהרי הצדוקים הם תלמידי צדוק ובייתוס שטעו בהבנת דברי רבם — אנטיגנוס

יום טבוח במוצאי שבועות, כיון "שלא היו יכולין להקריב ביו"ט עצמו",
 דעת ב"ש, ו"דבר זה עשו ב"ה כדבריהם, והרבה מישראל נהגו כמותם
 להקריבן אחר יו"ט".

לג. ובנוגע לשנה זו, שיום ב' דחג השבועות חל בשבת — הנה:
 אם ביהמ"ק ירד למטה (כדברי רש"י²⁰⁶ ש"מקדש העתיד . . בניו
 ומשוכלל הוא יגלה ויבא משמים") בלילה זה (דאף שאין בונין את
 המקדש בלילה²⁰⁷, הרי כיון שרק צריך לירד מן השמים, הרי זה יכול
 להיות גם בלילה²⁰⁸) — יהי' מחר "יום טבוח" בכל התוקף, ואז יקריבו
 (לא רק קרבנות התמיד, אלא גם) את הקרבנות של חג השבועות.
 וכאמור לעיל (סל"א) שאין זה בגדר של תשלומין, דכיון שהתורה
 אמרה שאי אפשר להקריב עולת ראי' ביו"ט (וגם לא בשבת שלאחריו),
 הרי ההקרבה ביום שלאחריו היא עיקר זמן ההקרבה, ולא מצד תשלומין.
 לד. האמור לעיל — ענין בנגלה דתורה — הוא בתור השתתפותי
 בהכינוס-תורה שנהגו לערוך מכו"כ שנים לאחרי כל יו"ט, ובפרט לאחרי
 חג השבועות, שבו ניתנה התורה.

ובודאי ישתתפו בו כולם, וביתר שאת ויתר עוז מבכל שנה, כיון
 שחל ביום ראשון בשבוע, שבו צריך תלמיד חכם ללמוד תורה יותר
 משאר הימים — שהרי מצינו בשו"ע או"ח²⁰⁹ ש"תלמידי חכמים
 העוסקים בתורה בקביעות כל ימי השבוע, ימשיכו קצת יותר בעונג
 אכילה ושתי"י²¹⁰, וכיון שכן, הרי מובן שביום ראשון צריך לחזור ("צו
 כאַפּן זיך") ללימוד התורה בחיות מחודשת, בגלל ההפסק שביום השבת.
 ובפרט בנדו"ד, שיום ראשון הוא לא רק לאחרי שבת, אלא גם לאחרי
 יו"ט, כך, שישנה הטירדא של כבוד ועונג שבת וכבוד יו"ט, ובפרט בחג
 השבועות, ש"הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכס" (משא"כ בשאר ימים
 טובים שיכול להיות "או כולו לה' או כולו לכס"י)²¹¹, ולכן "אסור
 להתענות תענית חלום בחג השבועות", אפילו על מנת להתענות תענית
 על תעניתו²¹², וא"כ, לאחרי הפסק של ב' ימים שבהם היתה הזדמנות
 קטנה יותר ללמוד תורה, צ"ל תשוקה גדולה יותר ללימוד התורה.

206) סוכה מא, סע"א.
 207) שבועות טו, ריש ע"ב. רמב"ם הל'
 ביהב"ח פ"א הי"ב.
 208) ראה פרש"י ר"ה ל, סע"א. פרש"י
 ותוס' סוכה שם. תוס' שבועות שם.
 209) כ"ק אדמו"ר שליט"א הפסיק ואמר
 בבת-שחוק: אע"פ שתלמידי חכמים לומדים
 או"ח רק לבסוף; תחילה לומדים חו"מ,
 ולאח"י יו"ד, ולאח"י אה"ע, ורק לאח"י
 לומדים או"ח.
 210) שו"ע אדה"י ס"צ ס"ה. וש"נ.
 211) פסחים סח, ב.
 212) ראה שו"ע אדה"י או"ח סתצ"ד
 סי"ח. וש"נ.

ויה"ר שכינוס זה יהי' באופן של "כינוס לצדיקים" ש"הנאה להם והנאה לעולם" (כדברי המשנה במסכת סנהדרין²¹³) — "להם", כיון שעל התורה נאמר²¹⁴ "לקח טוב נתתי לכם", וגם "לעולם", שהרי החידוש דמ"ת הוא שהתורה ניתנה (לא לנשמות למעלה, אלא) לנשמות בגופים בעולם למטה דוקא, ובאופן שיומשך בלימוד התורה על כל השנה כולה, בשמחה ובפנימיות.

וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר בהתוועדות דחג השבועות תש"ד²¹⁵, שבמוצאי יוהכ"פ תוקעים בשופר, "סימן לסילוק שכינה, כמו שהי' במ"ת, שכשעלתה השכינה נאמר²¹⁶ במשך היובל גו"²¹⁷, וא"כ, היו צריכים לעשות גם בכל חג השבועות דבר"מה לזכר "במשך היובל" — אך הענין הוא, שענינו של יוהכ"פ הוא רק בו ביום — "עיצומו של יום מכפר"²¹⁸, אבל לא למחרתו, משא"כ חג השבועות, שקבלת התורה צריכה להיות על כל השנה כולה, באופן ש"בכל יום יהיו בעיניך חדשים"²¹⁹ (כפי שנאמר גם ללא כ"ף הדמיון²²⁰), ולכן אין תקיעה שמורה על ההפסק; ועאכו"כ שהענין דמ"ת נמשך באסרו חג.

וע"פ המובן מדברי התוס'²²¹ שבחג השבועות אין השטן מקטרג, כמו ביוהכ"פ — אזי נמשכת ברכת ה' בכל הענינים, ובאופן של תגבורת ההשפעה, כמו גבורות גשמים, שיורדין בגבורה²²² (כולל גם ענין ההתחלקות בין טיפה לטיפה, כמארז"ל²²³ "כל טיפה וטיפה בראתי לה דפוס בפני עצמה .. שאלמלי שתי טיפין יוצאות מדפוס אחד וכו'"), שזהו אופן ההשפעה שנמשך משם אלקים (שמורה על גבורה), כמ"ש במ"ת לגבי ראית מעשה מרכבה בגלוי: "רכב אלקים ריבותיים גו"²²⁴, ובאופן של הוספה, כמ"ש²²⁵ "ויתן לך האלקים", "יתן ויחזור ויתן".

ו"אין מקרא יוצא מידי פשוטו"²²⁶ — ריבוי השפעה בכל הענינים הגשמיים, וכידוע²²⁷ ש"טבעת הקידושין" שנותן הקב"ה לבנ"י הוא הענין

מוהרי"צ ח"ה ע' עח (נעתק ב"היום יום" ג"ד סיון).

(222) ריש תענית.

(223) ב"ב טז, סע"א.

(224) תהלים סח, יח.

(225) תולדות כז, כח ובפרש"י.

(226) שבת סג, א. וש"נ.

(227) ראה שיחת יום ב' דחה"ש תרצ"ו

בסופה (סה"ש תרצ"ו ע' 151). אג"ק אדמו"ר

מוהרי"צ ח"ה ע' רעז (נעתק ב"היום יום" כח

תשרי). וראה גם שיחת יום ב' דחה"ש תשכ"ז

סוסמ"ג (תר"מ ח"ג ע' 679). וש"נ.

(213) עא, סע"ב.

(214) משלי ד, ב. וראה אבות פ"ו מ"ג.

(215) בסופה (סה"ש תש"ד ע' 140).

(216) יתרו יט, יג.

(217) שו"ע אדה"ז אר"ח סוסתרכ"ג. וש"נ.

(218) ראה שיחת יום ב' דחה"ש תשכ"ד

סכ"ג (תר"מ ח"מ ס"ע 59). וש"נ.

(219) ראה שו"ע אדה"ז אר"ח סס"א ס"ב.

וש"נ.

(220) פרש"י יתרו יט, א. עקב יא, יג.

תבוא כז, טז.

(221) שבת פט, רע"א. הובא באג"ק אדמו"ר

ד"ונתתי גשמיכם בעתם"²²⁸, שקאי על כל הענינים הגשמיים, שנמשכים למטה מעשרה טפחים, בטוב הנראה והנגלה.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "אנא עבדא".]

* * *

לה. בהמשך להמוזכר לעיל (סל"ד) שבחג השבועות אין ענין של "במשוך היובל", כיון שהענין של מ"ת אינו מסתיים, אלא נמשך גם לאח"ז, ולכן בכל יום צריכה להיות ההתמסרות ואהבת התורה כמו דבר חדש — הרי מובן, שכן הוא בנוגע לכל הענינים שהיו במ"ת, שישנם בכל שנה ושנה, בכל זמני השנה, ובפרט בזמן מ"ת.

ועד"ז בנוגע להמסופר במדרשי חז"ל²²⁹ אודות ה"ערבים" שביקש הקב"ה מבנ"י שיבטיחו שבנ"י יקיימו את התורה, ולא נתרצה עד שבנ"י אמרו "בנים עורבים אותנו", כדלקמן.

לו. והענין בזה:

נתינת התורה היא — לא כדי שיניחו אותה על המדף כדבר יקר ומצוחצח, ולהשתעשע בכך שיש לו ס"ת יפה ששומר אותה במקום מכובד וכו'; לא זו היא תכלית התורה. אלא תורה היא מלשון הוראה²³⁰, והיינו, שהתורה מורה כיצד להתנהג במעשה בפועל — שהרי גדול לימוד שמביא לידי מעשה²⁸ — בחייו היום-יומיים, ובאופן שמתנהג ע"פ הוראת התורה לא רק בשעה שנמצא בישיבה ובבית-הכנסת ומשתתף בשיעורים הנלמדים ברבים או ביחיד, אלא גם בשעת האכילה ושתי', ובעסקו במסחר כו' — גם אז ניכר לכל מי שפוגש בו שהוא יהודי תורני ("א תורה איד"), שיוודע מה שכתוב בשו"ע²³¹, ובלשון הרמב"ם²³²: "כשם שהחכם ניכר בחכמתו ובדעותיו... כך צריך שיהי' ניכר במעשיו במאכלו ובמשקו וכו' ובמשאו ובמתנו", ואפילו בדברים קטנים ניכר שהוא חכם שלמד חכמת התורה.

ולכן, כאשר הקב"ה רצה לקחת את התורה — שעד עתה היתה "חמודה גנוזה"¹⁵² — וליתנה לבנ"י למטה בעוה"ז הגשמי, ביקש מהם "ערבים" שיבטיחו שיתנהגו עם התורה באופן שתהי' "תורת חיים",

(231) כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף: ולא די בכך שלמד שו"ע עד הבר-מצוה, או אפילו עד החתונה, או גם לאחרי החתונה, עד לסיום הזמן שסמוך על שולחן חותנו, שאז צריך להיות בעצמו ה"מפרנס", אלא גם לאח"ז צריך להמשיך ללמוד שיעורי תורה בכל יום. (232) הלי' דעות רפ"ה.

(228) ר"פ בחוקותי.
(229) שהש"ר פ"א, ד (א). תנחומא ויגש ב. וראה גם שיחת יום ב' דחה"ש תשי"ב ס"ז; ס"כ ואילך (תו"מ ח"ה ס"ע 244 ואילך; ע' 253 ואילך). וש"נ.
(230) ראה רד"ק לתהלים יט, ת. גו"א ר"פ בראשית (בשם הרד"ק). זח"ג נג, ב.

להורות להם את דרך העבודה במשך כל היום, הן בשעת התפלה ולימוד התורה והן בשעת האכילה ושתי' והעסק במסחר ובכל הענינים.

ועל זה מסופר במדרש, שכאשר בני" אמרו "אבותינו ערבים אותנו" — לא קיבל הקב"ה ערבות זו, באמרו: "ערכך צריך ערב".

וכפי שרואים בפועל, ובפרט במדינה זו, שבמקרה הטוב, מכבד הבן את אביו, ומכניס אותו ל"מושב זקנים" שיש בו את כל הנוחיות, כולל גם בית-כנסת ובית-מדרש שיש בו שיעורי לימוד, כך שהאב יוכל לשבת וללמוד; אבל כאשר האב רוצה להביע את דעתו לבנו בנוגע לשמירת שבת וכללות קיום המצוות כדבעי, ולומר לו ש"התורה הזאת לא תהא מוחלפת"¹²⁰, והיינו, שהתורה שניתנה בהר סיני היא אותה התורה שהיתה בעיירה הקטנה מעבר לים (כפי שנקראת כאן: "די אַלטע שטעטל"), והיא אותה התורה ב"עולם החדש", בשנת תשכ"ט, בניו-יורק שבארה"ב — הנה זאת לא!.. הבן מוכן לכבד את אביו, ואפילו ליתן לו כסף שיוכל לחלק לצדקה לאיזה ישיבות שרוצה, ואם הוא רוצה מלמד שילמד עמו, ישכור עבורו גם מלמד, אבל לאח"ז אומר הבן לאביו: דאג לעסקים שלך ("מיינד יור אָן ביזנעס"), ואל תאמר לי מה לעשות; אני יהודי מודרני שחי באמריקא, שבה אי אפשר לחיות עם שו"ע שניתן במדבר, ובהכרח לערוך שינויים בשו"ע שיהי' מתאים גם לאמריקא!..

ולכן לא מקבל הקב"ה ה"ערבות" ד"אבותינו", כיון ש"ערכך צריך ערב", והיינו, שמזה מוכח שגם "אבותינו" אינם כדבעי, כי, אילו היו ההורים בעלי מס"נ ("מס"נ אידן") בנוגע לחינוך בניהם, היו מצליחים לחנך את ילדיהם להיות בעלי מס"נ; ענין המס"נ אינו ניתן למדידה ע"פ שכל, ולכן, כאשר רוצים לחנך ילדים ע"פ חשבון שכלי — ללמוד עמהם יהדות, בגלל טעם זה, אבל גם דברים אחרים, בגלל טעם אחר — הנה לאחר זמן אומר הבן לאביו: אתה התנהגת ע"פ השכל שלך לוותר במקצת, ואני, בתור אדם בכל שכל בפני עצמו, אתנהג ע"פ השכל שלי באופן אחר, שהרי אתה בעצמך מראה שהכל בנוי על השכל.

ואח"כ אמרו בני" "נביאינו ערכין לנו":

ישנם נביאים שאומרים לבני" עניני התורה, דבר ה', ואח"כ חוזר הנביא ומספר להקב"ה שאמר לבני" נבואת ה', ובני" הודו לו וכיבדו אותו, ומזה מוכח שיקיימו את דבריו, דאל"כ, לא היו שומעים מלכתחילה את דברי הנביא מהתחלה ועד הסוף.

אבל גם "ערבות" זו לא מקבל הקב"ה, באמרו: "ערכך צריך ערב" — כיון שצריך לידע אם דברי הנביא היו יוצאים מן הלב, שהרי גם כאשר הנביא אומר את הדברים בכל ההתלהבות וההתפעלות, עדיין לא

יודעים אם אמר זאת בכל לבו, שהרי יתכן שעשה זאת רק כדי שהשומע לא יאמר שאין זה שייך אליו! ...

לז. ורק כאשר בני" אמרו להקב"ה "בנינו עורבים אותנו", כלומר, ראה את החינוך שאנו מעניקים לילדינו, ותווכח שאפשר להאמין בנו וליתן לנו את התורה — קיבל הקב"ה את ה"ערכות".

וההסברה בזה — שמאופן הנהגת האדם עם ילדיו, יודעים במה הוא בעצמו אוחז:

וראים בטבע בני אדם, שמה שחסר אצלו, רוצה לתקן אצל ילדיו. לכל אדם יש מטרה בחייו, אבל "אין אדם מת וחצי תאוותו בידו"²³³ [הוא אמנם לא מתכחש לאמת ומודה שזהו גם באשמתו, אבל רק במקצת... חלק קטן בלבד, וכל השאר — חלק באשמתו של הקב"ה... וחלק נוסף — בגלל שאחרים הפריעו לו], ולכן בנוגע לחינוך ילדיו משתדל לתקן, שמה שהי' חסר אצלו, לא יחסר אצל ילדיו.

ולכן, כשרוצים לדעת במה הוא אוחז — אי אפשר לדעת זאת מחייו הפרטיים, שהרי יש לו יצה"ר, ואולי אינו יכול לנצחו; אבל בנוגע לחינוך ילדיו — אם הוא רק "הורה" הראוי לשמו, אינו חוסך שום מאמץ וכסף כו', וגם היצה"ר אינו יכול להפריע לו, שהרי כל אדם יכול לשלוט על עצמו ולהמנע מדבר תאוה, כדי שלא להזיק לילדיו, כטבע האדם שמתיירא מדבר שיכול להזיק לילדיו יותר מדבר שיכול להזיק לו (מלבד אצל אלו שהתנתקו מילדיהם, והחליטו שהם "עולם" בפני עצמו וילדיהם הם "עולם" בפני עצמו).

וכפי שמצינו בנוגע לעשרה נסיונות שנתנסה אברהם אבינו, שהנסיון הכי גדול הוא נסיון העקידה — וידועה השאלה: כיון שיצחק הי' אז בן ל"ז שנה (כהחשבון שהובא בפירוש רש"י²³⁴), הרי עיקר הנסיון בזה הוא אצל יצחק יותר מאשר אצל אברהם, ולמה נחשב לנסיון הכי גדול אצל אברהם?! ומבואר בזה²³⁵, שטבע ההורים שקשה להם להזיק לילדיהם יותר מאשר להזיק לעצמם, ולכן, הנסיון של אברהם בנוגע ליצחק בנו, "בןך... יחידך אשר אהבת"²³⁶, גדול יותר מהנסיון של יצחק בנוגע לעצמו.

ולכן, כאשר בני" אמרו להקב"ה "בנינו עורבים אותנו", עי"ז שהנהגת הילדים תהי' כדבעי לא רק בהיותם בתלמוד תורה, בישיבה בבית-הכנסת ובבית הוריהם, אלא גם בהיותם ברחוב תהי' הנהגתם באופן ש"כל

(234) תולדות כה, כ.

(235) ראה שבט מוסר פי"ד.

(236) וירא כב, ב.

(233) ראה קה"ר פ"א, יג. פ"ג, יר"ד. וראה

גם סה"מ תש"ג ע' 191 בהערת כ"ק אדמו"ר

ש.ם.

רואיהם כי יכירום כי זרע ברכך ה' המה"237 — הנה בזה ניכר שההורים עצמם משתוקקים להתנהג בעצמם באופן כזה (אם רק לא היו מפריעים להם). ולכן קיבל הקב"ה "ערבות" זו, ונתן לבני את התורה, באמרו: "והייתם לי סגולה מכל העמים"238 (אע"פ ש"לי כל הארץ", ו"אתם המעט מכל העמים"239).

לח. וזוהי ההוכחה והלימוד לימינו אלו:

צריך לדעת שקבלת התורה היא — ע"י החינוך שמעניקים לילדים. הן אמת שצריך ליתן כסף להחזקת מוסדות התורה, וצריך לקבוע שיעור בלימוד התורה בכל יום, אבל אעפ"כ, בכך לא יוצאים ידי חובה; עיקר העיקרים הוא — שהילדים (הן ילד והן ילדה) יתחנכו באופן שהם ה"ערבים" שאצל בני כל עניניהם בחיי היום-יום תהי' התורה באופן של "תורת חיים" ו"תורת אמת".

והרי ה"אמת" היא אחת, ואין שתי אמיתיות. וכאשר עושים פשרה — אין זו אמת.

אין ביהדות שלש שיטות: רפורמית, קונסרבטיבית וריקונסרוקטיבית, וביניהם גופא יש ימין ושמאל ואמצע... יש אך ורק יהדות אחת, וכאשר מתחילים לשנות, הנה בתחילה משנים לחצאין, ואח"כ משנים עוד יותר, ועד שמשנים לגמרי ונשארים במצב "ערטילאי", שכן, אפילו אם רוצים לשנות דבר אחד בתורה, הרי זה היפך שלימות התורה.

כאשר פלוני יודע שהוא נכשל — אזי ישוב בתשובה, ו"מודה ועוזב ירוחם"240; אבל כאשר יש אצלו "שיטה", שמקבל רק תרי"ב מצוות, ואינו מקבל המצוה התרי"ג — לא ישוב בתשובה לעולם, כיון שלשיטתו אין זו עבירה, ואדרבה: לפי דבריו — הרי זוהי המצוה!

וכאשר הילד רואה הנהגה כזו — אזי אומר לאביו: אתה זרקת מעבר לדלת מצוה אחת, ואילו אני "פיקח" יותר ממך, ואזרוק שטים, שלש וארבע מצוות... ועד שיזרוק את כולם!

ורק כאשר אומרים לילדים שיש רק יהדות אחת, "תורת אמת", תורת משה וישראל, שעל"י נאמר¹⁶⁰ "וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר", כולל גם מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש¹⁶¹, ו"זאת התורה לא תהא מוחלפת" — אזי לא יעלה על דעתו של הבן לשנות דבר-מה, וגם הוא יתנהג ע"פ "תורת אמת".

239) ואתחנן ז, ז.

240) משלי כח, יג.

237) ישע"י סא, ט.

238) יתרו יט, ה (ובפרש"י).

ואז מקיים הקב"ה — "ה' אלקים אמת"²⁴¹ — את הבטחתו ליתן את כל הברכות בכל המצטרך.

וכאשר ההנהגה היא באופן כזה — אין את כל הקשיים עם הילדים שבזמננו, שילדים באים להורים בטענה צודקת: היכן רואים אצלכם את הענין ד"אני הוי' לא שניתי"²⁴², שזוהי אותה תורה בחג השבועות, ביוהכ"פ וביום חול רגיל ("סתם אַ מיטוואָך") — בה בשעה שאתם מראים דוגמא הפוכה: ביוהכ"פ רצים לביהכנ"ס, ולמחרת מתנהגים כמו אדם אחר לגמרי! ... בנעילת יוהכ"פ מתנהגים ע"פ השו"ע, וביום חול רגיל מתנהגים כפי שרוצים! ... אם הנך בעה"ב על התורה לחלק בין יום חול רגיל ליוהכ"פ, שרק ביוהכ"פ אתה עושה טובה להקב"ה לקיים את רצונו — הרי אין זה ענין אמיתי, וא"כ, מדוע צריך הנני לילך בדרך שאינה היפך האמת? ... ולכן צריך להיות ענין החינוך ללא פשרות; בנוגע לעצמו — יכול למצוא תירוץ ולרמות את עצמו כו', אבל אי אפשר לרמות את הילדים, שאינם יודעים שום "קונצים" ... ולכן אי אפשר לומר להם אפילו על סעיף אחד בשו"ע שניתן לשנותו, כיון שאז יטען הילד שהוא יחליט מה לקבל על עצמו! ...

לט. ואזהרה נוספת בענין זה:

בדרך כלל חושבים רק על הזמן שהילד מגיע לחינוך, כשיכול כבר להבחין ולברר בין טוב לרע ובין אמת לשקר, אבל בנוגע לזמן שלפנ"ז חושבים שלא נוגע אופן הנהגתו והנהגת אמו בבית.

אך האמת אינו כן, אלא תיכף ומיד "כשהתינוק מתחיל לדבר אביו מלמדו תורה צוה לנו משה גו"²⁴³: כאשר התינוק רק מתחיל לדבר — שבאופן הרגיל הרי זה בגיל שנתיים²⁴⁴ — הרי לא בדעת ידבר, ואינו מבין עדיין פירוש המילות (גם אם יסבירו לו בשפת המדינה), ולכאורה מהי התועלת בלימוד זה. ואעפ"כ אומרת התורה, שמיד כאשר מתחיל להתפתח אצלו איזה כח, צריך לחנכו לתורה.

וכמשנת"ל (סי"ד) אודות הנהגת הבעש"ט לילך לעורר אנשים פשוטים ע"ד אמירת איש"ר, ובהמשך לזה נתבאר גם (סכ"ב) שאין להתחשב במעמד ומצב דכחות הגלויים, כי גם כאשר חסר בכחות הגלויים, בהבנה והשגה כו', הרי הכחות הנעלמים הם בשלימות, ועד"ז בנדו"ד, שגם כאשר התינוק אינו מבין הלימוד ד"תורה צוה גו", הרי זה

(244) ראה גם שיחת יום ב' דחה"ש

דאשתקד ס"כ (תו"מ חני"ג ע' 45). וש"נ.

(241) ירמי' יו"ד, יו"ד.

(242) מלאכי ג, ו.

(243) סוכה מב, א. ספרי עקב יא, יט.

נקלט בכחותיו הנעלמים, ונחקק בזכרונו כו', וגם לאחרי עשרות שנים יש לזה השפעה על הנהגתו. ולהעיר, שגם הרופאים הגיעו כבר לירי מסקנא שכן הוא ע"פ חכמת הרפואה.

ובאמת מתחיל ענין החינוך עוד לפני שמתחיל לדבר²⁴⁵ — מיד לאחרי לידתו, שכבר אז צריך להזהר ולהקפיד על הניגון שמנגנים כדי להרגיע ולהרדים אותו, אף שלכאורה יכולים לחשוב שאין נפק"מ מהו הניגון — דכיון שמדובר אודות תינוק שיש לו נשמת חיים, ויש לנשמה אזנים פתוחות כו', אזי משפיע השיר על הנשמה ומותיר רושם על כל ימי חייו, ולכן ה' מנהג ישראל לנגן לתינוק שרק נולד ניגון שתוכנו אודות מעלת התורה ש"טוב סחרה מכל סחורה"²⁴⁶ ("די תורה איז די בעסטע סחורה"), יותר מכל ממתקים ("ראָזשינקעס און מאַנדלען") כו', וכידוע מ"ש הרשב"א²⁴⁷ אודות מנהג נשים זקנות, שיש בו כל התוקף ד"מנהג ישראל תורה היא"²⁴⁸, ומכריע גם תשובה של גאון כו'.

ועד שענין זה מתחיל כבר תשעה חדשים לפני לידת התינוק²⁴⁹ — משעה ש"נשמה .. ניתנת באדם" (כהדעות בזה)²⁵⁰, והיינו, שכדי שיוולד ילד בריא בגשמיות וברוחניות, צריכים להבטיח שכל הענינים שלפניו יהיו בטהרה ובכשרות ובקדושה כרצון ה', שע"ז יולד לא רק ילד כשר, אלא גם קדוש וטהור בגוף ובנשמה.

מ. ענין זה בא גם בהמשך להמדובר בשבוע שעבר בעת האסיפה של נשי ובנות חב"ד²⁵¹, שה"מפתח" לענין החינוך נמצא בידו של האם. — יש ענינים שבהם שוים האב והאם, כמו ענין כשרות המאכלים, שנוגע לא רק אכילת האם, אלא גם אכילת האב, שהרי בנין הגוף נעשה הן מהאם והן מהאב, מהלובן דהאב והאודם דהאם²⁵², ואף שהבשר שהוא עיקר הגוף נעשה מהאודם שבא מן האם, הרי גם הענינים שבאים מהאב משפיעים על הטבע כו'.

וכן בנוגע להניגון שמנגנים לתינוק בעריסה — הנה אף שבדרך כלל הרי זה התפקיד של האם, כיון שהאב עסוק בעניני הפרנסה, הנה לפעמים, כשהאם עסוקה, עושה זאת האב.

או"ח סוסק"פ. סתל"ב ס"א. סתנ"ב ס"ד. סתצ"ד סט"ז. ועוד.

(249) ראה גם שיחת יום ב' דחה"ש תשכ"ז סט"ו (תו"מ ח"ג ע' 43). וש"נ.

(250) סנהדרין צא, ב.

(251) שיחת ... (לעיל ע' ...).

(252) נדה לא, א.

(245) ראה גם תו"מ חנ"ב ע' 312. וש"נ.

(246) פיוט "שישו ושמחו" דשמח"ת.

(247) בשו"ת שלו ח"א ס"ט. הובא

בשו"ת השיב משה ס"ג.

(248) ראה תוד"ה נפסל — מנחות כ, ב.

מהרי"ל — הובא ברמ"א יו"ד ששע"ו ס"ד.

מנהגים ישנים מדורא ע' 153. שו"ע אדה"ז

אבל יש ענינים ששייכים רק להאם — כנ"ל בנוגע לענינים שמתחילים תשעה חדשים לפני לידת הולד.

מא. ובאותיות פשוטות:

כל הקשיים שישנם בימינו עם ילדים — תלויים בהנהגת האב והאם לפניו.

וכידוע²⁵³ מה שאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר עוד בהיותו ברוסיה, בשעה שהתחילו הצרות מהיהודים הקומוניסטים, שהסיבה למצב זה שלא היא בעבר היא, בגלל שבעבר היא הענין של טהרת המשפחה בפשטות, כולל גם ההידור "להוסיף עוד יום א'" ("להמתין ה' ימים . . ותספור ז' נקיים" — י"ב²⁵⁴ ימים)²⁵⁵, וכאשר לא נזהרו בזה, היא הדבר ניכר על הילדים! ... וכפי שמצינו במסכת כלה רבתי²⁵⁶, שאמרו על בן חצוף שאמו אינה טהורה, והיינו, שכאשר חסר ענין הטהרה, אזי נעשה מעמד ומצב ש"בן מנוול אב, בת קמה באמה כלה בחמותה"²⁵⁷, ואף אחד אחר אינו אשם בכך, אלא כמ"ש²⁵⁸ "תיסרך רעתך", וכפירוש הבעש"ט²⁵⁹ שהרע של האדם גורם לו יסורים, ובנדו"ד, הרי זה נוגע במיוחד למעמד ומצב הילדים.

וכדי למנוע זאת — יש להתנהג כמו בחכמת הרפואה²⁶⁰:

כשרואים אצל אדם סימנים של מחלה, כמו חום גבוה, או שידיו רועדות וכו', אזי יש עצה לבטל את סימני המחלה (המסובב), עי"ז שנותנים לו סממני הרפואה שמורידים את החום, או ליתן לו מקל להשען עליו בהליכתו וכיו"ב; אבל יש עצה טובה יותר — לרפא את סיבת המחלה, ובדרך ממילא יתבטל גם המסובב. אלא שכאשר ריפוי סיבת המחלה דורשת זמן רב, הנה עד שירפאו את סיבת המחלה, נותנים בינתיים תרופה להקל על החולה ולהסיר את המסובב.

ועד"ז בנדו"ד: בני"ק נקראים בשם "כרם"²⁶¹, וצריך להשתדל שיהיה זה כרם נחמד, ולא להיפך ח"ו, ולכן בודאי שתיכף ומיד צריכים להשתדל לפעול לתיקון המצב באופן האפשרי; אבל העיקר הוא — למצוא את הסיבה למצב הבלתי־רצוי, והסיבה היא — אופן החינוך.

ואף שלכאורה מדובר אודות ענין שנעשה כבר מכמה שנים לפניו,

(257) טוטה בסופה.

(258) ירמ' ב, יט.

(259) ראה גם תו"מ ח"ז ע' 114. וש"נ.

(260) ראה גם תו"מ חמ"ח ע' 332. וש"נ.

(261) ראה ישעי' ה, א ואילך. שמו"ר

ספל"ד.

(253)

(254) בהשיחה נזכר גם מספר י"ג —

ראה הביאור בזה בשחת ש"פ נשא ס"ג

(לקמן ע' ...).

(255) רמ"א יו"ד סקצ"ו ס"א.

(256) רפ"ב.

ומה יכולים לעשות עכשיו — הרי ע"י התשובה נעשים בעה"ב גם על העבר, אלא שבשביל זה יש צורך בקבלה טובה על להבא, שמכאן ואילך יהי' החינוך בדרך הטוב והישר, שזוהי ההוכחה שמתחרט באמת על העבר, ואז תשובתו מתקבלת, ומלמעלה יומשך הרהור תשובה לבן או לבת להטיב את הנהגתם, מבלי הבט על החסרון שהי' תשעה חדשים קודם לידתם, והמשך החינוך בדרך לא טובה; אבל במה דברים אמורים — כשישנה חרטה גמורה, ועד שרואים תיקון ההנהגה במעשה בפועל, ע"י התמיכה במוסדות חינוך שמחנכים בדרך הטוב והישר, וגם ע"י החינוך הראוי בנוגע לשאר הילדים ובנוגע לנכדים, באופן כפול ומכופל ובאופן של הידור, שע"ז נעשה גם תיקון העבר.

וכאמור לעיל — בנוגע לחינוך לאחר הלידה, יש חלק גם לאב, אבל בנוגע לענין של טהרת המשפחה שמתחיל תשעה חדשים לפני"ז, הרי כל הנאמנות בזה נמסרה לאם, וברצונה תלוי קיום הענין עם כל הדיוקים, מבלי להתפעל מדברי השכנה או החברה כו' — שהרי מדובר אודות ענין שנוגע לילד שיולד ולבניו אחריו עד סוף כל הדורות, וכשם שלא יעלה על הדעת שבגלל דברי השכנה יעשו דבר שיזיק לבריאות הבן במשך כל ימי חייו (גם לאחר שיהי' אבא וסבא, לא רק בהיותו תחת הסינר של אמו); ומה גם שכל הקשיים של האם בענין זה, הם יותר בדמיון מאשר בפועל. וכאשר מתנהגים באופן המתאים, נותן הקב"ה בנים ונכדים ונינים בריאים עד סוף כל הדורות.

וזוהי השליחות הקדושה שנתן הקב"ה לבנ"י — להעמיד בנים ובנות, זרעא חיא וקיימא, בריאים בגשמיות וברוחניות, שזהו ענין שבו ניכר כח האיץ-סוף בפועל²⁶², ובזה נותן הקב"ה את ה"אמוץ" בהורים, האב והאם, ובעיקר באם, לאחר ההכנה המתאימה במשך החדשים והשנים שלפנ"ז.

ומתוך החלטה טובה בנוגע לענין החינוך — שזוהי ה"ערבות" שקיבל הקב"ה על נתינת התורה — יוצאים בריקוד מחג השבועות לכל השנה כולה בשמחה ובפנימיות, יחד עם הסבא, הבן, הנכד והנין, וכן בעזרת נשים, עם הסבתא, הבת והנכדה, וזוכים לקיום היעוד²⁶³ "אז תשמח בתולה במחול", כיון שהעמידו דור של ילדים יהודים קדושים וטהורים, שהולכים עמהם לקראת משיח צדקנו, במהרה בימינו.

* * *

262 ראה לקו"ת שה"ש לט, סע"ד ואילך. 263 ירמ"י לא, יב. ובכ"מ.

פאריז קייץ תש"ז. ביהכ"נ החרדים.

פרקי אבות. כל ישראל כו'. פ"א מקשר פסח ושבועות, חרות, ומ"ת. א"א לחרות
אמתית בלי מ"ת, בהוציאך גו' תעבדון גו'. אבל ביצי"מ אין בידם זכות עדיין, ואת ערום
וערי', וגם מילה ופסח הי' באתדל"ע וקצת הכרת, בשמ"ר שריח הפסח נודף כו' ולכן
נתרצו להמול.

וקצת הכנה עכ"פ מרומז בפ"א: מדות טובות ובמה התורה נקנית.

ומקדים לתרץ קושיא כללית: התורה היא ואהי' אצלו אמון גו' נצחיית וכו' ואיך
יקבלה בנ"א החולף ועובר. ובפרט שניתנה לכאו"א, ובדב"ר שאילו חסרו ס"ר אחד לא
היתה ניתנת לבנ"י.

והתירוץ שכל ישראל יש להם חלק

פאריז קייץ תש"ז. נביהכנ"ס החרדים.

א. בשבתות הקיץ נוהגין לומר פרקי אבות, פרק אחד בכל שבת, ואומרים לפניו משנת כל ישראל כו'.¹

ענין פרקי אבות – מקשר פסח ושבועות: פסח – שענינו חירות, ושבועות – שענינו מ"ת, כי אי אפשר לחירות אמיתית בלי מ"ת, וכמ"ש² „בהוציאך גו' ממצרים תעבדון גו' על ההר הזה” (שתקבלו התורה עליו).

אבל ביצי"מ היו בני"ב במעמד ומצב שאין בידם זכות עדיין, שלא היו בידם מצות להתעסק בהם כדי שיגאלו, שנאמר³, „ואת ערום וערי", ונתן להם שתי מצוות, דם פסח ודם מילה.⁴ ועוד זאת, שגם מילה ופסח הי' באתדל"ע וקצת הכרח, כמובן ממ"ש בשמות רבה⁵ שריח הפסח הי' נודף כו' ולכן נתרצו להמול. וכיון שכן, הרי צריך איזה הכנה למ"ת.

וקצת הכנה עכ"פ למ"ת מרומז בפרקי אבות – כיון שבהם נתבארו עניני מדות טובות⁶ ובמה התורה נקנית⁷, שזוהי ההכנה למ"ת.

ב. ומקדים לזה משנת כל ישראל – כדי לתרץ קושיא כללית:

התורה היא בדרגא גבוהה יותר, כמ"ש⁸, „ואהי' אצלו אמון גו', והיא נצחיית וכו', ואיך יקבלה בן-אדם החולף ועובר? ובפרט שהתורה ניתנה (לא רק ליחידי סגולה, בעלי מעלה כו', אלא) לכאן"א מישאל, וכדאיתא בדברים רבה⁹ שאילו חסרו מס' ריבוא אפילו אדם אחד לא היתה התורה ניתנת לבני ישראל?

והתירוץ – שכל ישראל יש להם חלק

(ע"כ נמצא בגוכתי"ק)

(1) סידור אדה"ז לפני „פרקי אבות”.

(2) שמות ג, יב (ובפרש"י).

(3) יחזקאל טז, ז.

(4) מכילתא ופרש"י בא יב, ו.

(5) פיי"ט, ה, ושם: „הרבה מהן לא היו מקבלים עליהם למול .. וכיון שעשה משה את הפסח, גזר הקב"ה לד' רוחות העולם .. הלכו ונדבקו באותו הפסח .. והי' ריחו הולך מהלך .. נתכנסו כל ישראל אצל משה אמרו לו בבקשה ממך האכילנו מפסחך מפני שהיו עייפים מן הריח, הי' אומר .. אם אין אתם נימולין אין אתם אוכלין, שנאמר ויאמר ה' אל משה ואל אהרן זאת חקת הפסח וגו', מיד נתנו עצמן ומלו”.

(6) פי' הרע"ב ריש אבות.

(7) פרק „קנין תורה”, ושם משנה ו.

(8) משלי ה, ל.

(9) פ"ז, ח.

וְאֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
 וְאֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי כָּל הָעוֹלָם וְאֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי
 כָּל הַמַּלְאָכִים וְאֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי כָּל הַיְצֵרִים
 וְאֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי כָּל הַבְּרִיּוֹת וְאֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי
 כָּל הַחַיִּים וְאֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי כָּל הַמֵּתִים
 וְאֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי כָּל הַשָּׁמַיִם וְאֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי
 כָּל הָאָרֶץ וְאֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי כָּל הַיָּם
 וְאֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי כָּל הַיַּבֵּשׁוֹת וְאֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי
 כָּל הַנְּחָשִׁים וְאֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי כָּל הַבְּהֵמָה
 וְאֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי כָּל הַטְּמָאִים וְאֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי
 כָּל הַטְּהוֹרִים וְאֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי כָּל הַקְּדוֹשִׁים
 וְאֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי כָּל הַיְחִידִים וְאֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי
 כָּל הַשְּׂוֵאִים וְאֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי כָּל הַשְּׂרָרִים
 וְאֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי כָּל הַשְּׂמִינִים וְאֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי
 כָּל הַשְּׂמִינִים וְאֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי כָּל הַשְּׂמִינִים

לעילוי נשמת

הרה"ח עוסק בצ"צ כו' ר' שמואל ע"ה

בהרה"ח ר' חיים הלל ע"ה

נפטר י"ב מרחשון, ה'תשע"ה

זוגתו מרת בתי' ע"ה

בת הרה"ח שד"ר ר' בן ציון ע"ה

נפטרה טו"ב מרחשון, ה'תשע"ב

אָזימאָון

שלוחי כ"ק אדמו"ר כיובל שנה במדינת צרפת

ת. נ. צ. ב. ה.

נדפס על ידי משפחתם שיחיו

לאריכות ימים ושנים טובות ובריאות